

سازه‌های مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد ایجاد شده توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره)

منوچهر رزمجو^۱، طهماسب مقصودی^۲

چکیده

پایداری بنگاه‌های اقتصادی برای بسیاری از کشورها که درصد احیای ساختار اقتصادی خود هستند، دارای اهمیت است. در این راستا متخصصان حوزه کسب‌وکار تأکید ویژه‌ای بر شناخت عناصر تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکار دارند. هدف این تحقیق طراحی الگوی پایداری کسب‌وکارهای خرد ایجاد شده توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) بود. تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از دسته تحقیقات همبستگی است. متغیر وابسته تحقیق پایداری کسب‌وکارهای خرد و متغیرهای مستقل تحقیق در بخش‌های ویژگی‌های فردی مدیران، ویژگی‌های کسب‌وکارهای خرد، معیارهای مالی، سازه‌های اقتصادی، سازه‌های اجتماعی، پتانسیل محیطی، راهبرد اعتبارات، راهبرد آموزشی و عوامل مداخله‌گر کلان و خرد و پیامدهای اجتماعی؛ اقتصادی، زیربنایی بود. جامعه آماری تحقیق شامل مدیران کسب‌وکار خرد ایجاد شده در ۵ سال گذشته و بالای ۵ میلیون تومان توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) بود که تعداد آن‌ها برابر ۶۰۰ هزار واحد کسب‌وکار خرد بود. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان - کرجسی، ۳۸۵ نفر برآورد شد. روش نمونه‌گیری به صورت طبقه‌ای بود. ابزار اصلی جمع‌آوری و اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق، پرسشنامه بود. روایی ابزار تحقیق به‌وسیله پانلی از متخصصان احراز گردید. پایایی ابزار تحقیق با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسشنامه احراز شد. نتایج به دست آمده نشان داد که ۳۶/۸ درصد طرح‌ها خدماتی، ۳۵/۸ درصد دامپروری، ۵/۱ درصد صنعتی و تولیدی، ۵/۶ درصد حمل‌ونقل، ۲/۷ درصد کشاورزی، ۳/۵ درصد پرورش طیور و ۴/۵ درصد آبی‌پروری بود. نتایج نشان داد که مهم‌ترین شاخص پایداری در یک کسب‌وکار وجود درآمد کافی است. بررسی میزان پایداری

۱- دکترای مدیریت کارآفرینی پژوهشگاه شاخص پژوه، m_razmjo@yahoo.com

۲ - استادیار گروه مدیریت کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

کسب‌وکارهای خرد اجرا شده توسط مددجویان نشان داد که ۱۷/۱ درصد از کسب‌وکارهای خرد نسبتاً ناپایدار است و ۳۵/۱ درصد از کسب‌وکارها نسبتاً پایدار، ۳۰/۶ درصد کسب‌وکارها پایدار و ۱۷/۱ درصد کسب‌وکارها کاملاً پایدار ارزیابی شدند. بررسی عوامل مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد ایجاد شده توسط کمیته امداد امام خمینی (ره) نشان داد که بیشترین تأثیر مستقیم بر پایداری کسب‌وکارهای خرد مربوط به راهبردهای اتخاذ شده است. دومین متغیر تأثیرگذار بر پایداری عوامل مداخله‌گر است. این عوامل در سطح کلان و خرد بر پایداری تأثیرگذار است. عوامل زمینه‌ای و عوامل علی از متغیرهای دیگر تأثیرگذار بر پایداری است.

واژگان کلیدی: کسب‌وکارهای خرد، پایداری، کمیته امداد امام خمینی (ره)، طرح‌های خودکفایی.

مقدمه

اشتغال و بیکاری، از جمله موضوعات اساسی اقتصاد هر کشوری است، به‌گونه‌ای که افزایش اشتغال و کاهش بیکاری، یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی جوامع تلقی می‌شود. مرکز آمار ایران (۱۳۹۴) اعلام نمود که ۳۹/۴ درصد جمعیت در سن کار، از نظر اقتصادی فعال هستند و نرخ بیکاری حدود ۱۲/۴ درصد است. در این میان کسب‌وکارهای خرد از عوامل مهم اشتغال‌زایی به‌شمار می‌روند. از این رو امروزه توجه به این نوع از فعالیت‌ها افزایش یافته است. در بسیاری از کشورهای دنیا، شرکت‌ها و کسب‌وکارهای خرد در جهت اشتغال‌زایی و توزیع درآمد نقش قابل‌توجهی ایفا می‌کنند (Dearman, ۲۰۱۲). ایجاد و توسعه کسب‌وکارهای خرد به‌عنوان سیاستی مهم در ایجاد مشاغل جدید، تسریع در بهبود اوضاع اقتصادی و رشد کشورها محسوب می‌گردد (Garavan et al, ۱۹۹۴).

بر اساس گزارش سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی ایران، حدود ۹۰ درصد بنگاه‌های اقتصادی در ایران را بنگاه‌های با کم‌تر از ۵۰ نفر کارمند تشکیل می‌دهند. در ایران کمیته امداد امام خمینی (ره) با حمایت از طرح‌های کسب‌وکارهای خرد در قالب طرح‌های اشتغال و خودکفایی نقشی محوری در توسعه این دسته از مشاغل به‌منظور تحقق اهداف

مذکور دارد. در این راستا معاونت اشتغال و خودکفایی کمیته امداد با اجرای برنامه‌های متنوع آموزش فنی، ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای، زمینه اشتغال مددجویان را از طریق توسعه کسب‌وکارهای خرد فراهم نموده است به طوری که در پایان سال ۱۳۹۲ بیش از ۶۵۰۰۰۰ طرح تحت نظارت آن نهاد می‌باشد (کمیته امداد امام خمینی، ۱۳۹۲).

اگرچه پژوهش‌های زیادی در ادبیات کسب‌وکارهای خرد و کوچک انجام شده با این حال تاکنون تحقیق جامعی درباره سازوکارهای پایدارسازی این نوع کسب‌وکارها در قالب یک مدل جامع انجام نشده است. سازوکارهایی که کسب‌وکارهای خرد و کوچک برای دستیابی به رشد و توسعه و پایدارسازی خود، به کار می‌گیرند موضوع جدیدی می‌باشد که ادبیات کمتر به آن توجه کرده است.

کسب‌وکارهای خرد از راه چهار مجرای کارآفرینی، نوآوری و تغییر فن‌آوری پویایی صنعت و در نهایت ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش درآمد بر اقتصاد جهانی تأثیرگذارند (غفاری آشتیانی و پیرمحمدی، ۱۳۸۷)؛ اما به دست آوردن وجوه مورد جهت راه‌اندازی، تداوم و پایدارسازی این نوع مشاغل و کسب‌وکارها، همواره به‌عنوان یک معضل برای کارآفرینان مطرح است (Deakins and Freel, ۲۰۰۳). پایدارسازی کسب‌وکار با ایجاد درک مشترک از منطق کسب‌وکار، امکان تجزیه و تحلیل، بهبود مدیریت کسب‌وکار، ایجاد چشم‌انداز روشن موجب می‌شوند که شرکت‌ها با طرح‌ها و ایده‌های خود، زمینه ورود به بازار را فراهم آورده و در نتیجه امکان حفظ و ارتقاء موقعیت شرکتشان در بازارهای داخلی و جهانی را فراهم نمایند (Johnson et al, ۲۰۰۸).

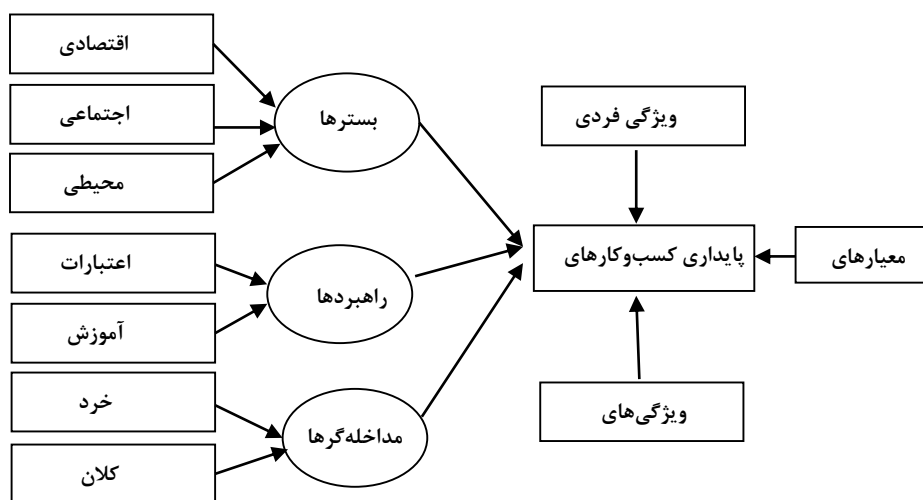
از نظر یونیدو مشاغل پایدار دارای حداقل ۱۵ مشخصه است که در صورت واجد شرایط بودن مشاغل می‌توان آن را پایدار نامید. از جمله آن درآمد کافی و مدت ماندگاری بیش از ۵ سال و توسعه مستمر کمی و کیفی و عدم ایستایی آن و تناسب آن با تخصص است (UNIDO, ۲۰۰۲). علاوه بر آن شاخص‌های تناسب با توانایی‌ها و تخصص افراد، تطبیق با استانداردها، تنوع محصول نهایی، اشتغال‌زا بودن، تناسب با محیط‌زیست، تأمین مواد اولیه، وجود تکنولوژی مناسب، وجود نیروی انسانی متخصص، قابلیت صادرات، وجود ظرفیت مناسب و خالی، تمایل مشتریان به بهره‌گیری از محصول و وجود مزیت منطقه‌ای مناسب را می‌توان به آن افزود

(Baden-Fuller and Haefiger, ۲۰۱۳). مؤلفه‌های پایداری کسب‌وکار را باید در موارد قیمت تمام شده، تأمین منابع مالی، تأمین نیازهای بازار، بهره‌گیری از تکنولوژی، بهره‌گیری از حداکثر ظرفیت، ضرورت توجه به حوزه‌های بالادستی مشاغل، سازمان‌دهی مشاغل، تخصصی شدن و ارزیابی و نظارت جستجو کرد. هزینه‌هایی مانند آموزش، تأمین مواد اولیه، هزینه بازاریابی، هزینه تحقیقات، هزینه فروش، هزینه برندسازی و هزینه بسته‌بندی بخش عمده‌ای از قیمت تمام شده را تشکیل می‌دهند. منابع مالی عمدتاً از طریق دولت تأمین می‌شود که ضمن ایجاد تعهدات مالی مانع از بهره‌گیری از فرصت‌های موجود می‌شود (Aidis, ۲۰۰۵).

شریف زاده و همکاران (۱۳۸۹) پرداخت تسهیلات بانکی، احمدپورداریانی (۱۳۸۹) شناخت راهبردهای کارآفرینانه، زیودار و قاسمی (۱۳۹۰) چارچوب کارآفرینانه، انصاری (۱۳۸۰) تجربی شخصی و نقش دولت، صدری نیا و همکاران (۱۳۸۸) تأمین مالی کسب‌وکارهای کوچک، خفایی (۱۳۸۸) همکاری دستگاه‌های اجرایی و پاسخگویی مناسب را در پایداری کسب‌وکارهای خرد مؤثر می‌دانند. همچنین در تحقیقات خارج از کشور ژنگ و فنگیان (۲۰۱۱) تقویت قدرت نوآوری و تکنولوژی و فن‌آوری و بهبود بازار داخلی و بین‌المللی، کلاس و همکاران (۲۰۱۰) مدیریت سرمایه انسانی در بنگاه‌ها، باکان و یلدرز (۲۰۰۹) نوآوری، کاسیا و کولوبل (۲۰۰۹) کارآفرینی بنگاه و نوآوری‌های مالی و مور و مانرینگ (۲۰۰۸) مدیریت فناوری و ارتباطات را در موفقیت و پایداری کسب‌وکار مؤثر می‌دانند.

راگاف و همکاران (۲۰۰۴) یازده عامل ویژگی‌های فردی، مسائل مدیریتی، مسائل مالی، فعالیت‌های بازاریابی، مسائل منابع انسانی، شرایط اقتصادی، مشخصات محصول، رقابت، انضباط، فناوری، عوامل محیطی و کروو و اندرسون (۲۰۰۶) تعهد گروه مدیریتی، خبرگی، راهبرد سازمان به طور عام و راهبرد بازاریابی به صورت خاص، ارتباط با مشتریان و قابلیت‌های مدیریتی و تحقیق و توسعه را در پایداری کسب‌وکار مؤثر می‌دانند.

به‌منظور سنجش میزان پایداری کسب‌وکارهای خرد از شاخص‌های UNIDO استفاده شد. متغیرهای تأثیرگذار بر پایداری نیز در قالب ویژگی‌های فردی مدیران، ویژگی‌های کسب‌وکار، معیارهای مالی، بسترها (اقتصادی، اجتماعی و محیطی)، راهبردها (اعتبارات و آموزش) و مداخله‌گرها مورد بررسی قرار گرفت. چارچوب نظری تحقیق را به‌صورت نمودار (۱) است.

نمودار ۱- چارچوب نظری تحقیق

با توجه به چارچوب نظری، این تحقیق اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- تعیین میزان پایداری کسب‌وکارهای خرد ایجاد شده توسط مددجویان کمیته امداد؛
- ۲- شناسایی ویژگی‌های کسب‌وکار (تعداد شاغلین، نوع طرح و...) و ارتباط آن‌ها با پایداری؛
- ۳- تعیین عوامل تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکارهای خرد ایجاد شده توسط مددجویان کمیته امداد.

روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی و از دسته تحقیقات همبستگی است. از نظر فرآیند اجرا کمی و به لحاظ منطق پژوهش قیاسی است. متغیر وابسته تحقیق پایداری کسب‌وکارهای خرد است که با توجه به شاخص‌های پایداری مطرح شده توسط یونیدو (۲۰۰۲)، بادن فولر و هافیگر (۲۰۱۳) و راگاف و همکاران (۲۰۰۴) با یک طیف لیکرت با ۲۰ گویه مورد سنجش قرار گرفت. متغیرهای مستقل تحقیق در بخش‌های ویژگی‌های فردی مدیران کسب‌وکار خرد، ویژگی‌های کسب‌وکار خرد و معیارهای مرتبط با تأمین مالی بسترها (اقتصادی، اجتماعی و محیطی)، راهبردها (اعتبارات و آموزش) و مداخله‌گرها دسته‌بندی شد. جامعه آماری تحقیق،

کلیه مجریان کسب‌وکارهای خرد اجرا شده توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) در پنج سال گذشته از طریق کمیته امداد اعتباری بالاتر از ۵ میلیون تومان دریافت کردند، می‌باشد که طبق آمار تعداد آن‌ها بالغ بر ۶۰۰ هزار نفر است. با توجه به پراکندگی و تنوع حیطه کسب‌وکار نمونه‌گیری این پژوهش به صورت طبقه‌ای استفاده گردیده است. برای تعیین حجم نمونه مورد مطالعه از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) استفاده شد که بر این اساس حجم نمونه ۳۸۵ نفر به دست آمد. ابزار اصلی جمع‌آوری و اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق، پرسشنامه بود. برای تعیین روایی، از روش اعتبار محتوایی استفاده شد. پایایی ابزار تحقیق با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسشنامه احراز شد (۰/۸۶). جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، در دو بخش مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی صورت پذیرفت. از تحلیل معادلات ساختاری به منظور شناسایی سازه‌های مؤثر بر پایداری کسب‌وکار استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فردی پاسخگویان: بررسی ویژگی‌های فردی مجریان کسب‌وکارهای خرد اجرا شده توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) نشان می‌دهد که میانگین سن آن‌ها ۴۹/۹۵ سال بود که ۶۸/۸ درصد از پاسخگویان مرد و ۳۱/۲ درصد آن‌ها زن بودند. سطح تحصیلات مجریان کسب‌وکارهای خرد نشان داد که ۹/۶ درصد آن‌ها بی‌سواد، ۱۵/۳ درصد آن‌ها ابتدایی، ۱۶/۶ درصد راهنمایی و ۲۶/۵ درصد در سطح دیپلم و فوق-دیپلم، ۱۹/۲ درصد در سطح لیسانس و ۱۲/۷ درصد فوق لیسانس داشتند. بررسی نوع کسب‌وکارهای اجرا شده توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) نشان داد که ۳۶/۸ درصد طرح‌ها خدماتی، ۳۵/۸ درصد دامپروری، ۵/۱ درصد صنعتی و تولیدی، ۵/۶ درصد حمل‌ونقل، ۲/۷ درصد کشاورزی، ۳/۵ درصد پرورش طیور و ۴/۵ درصد آبی پروری بود. سابقه کار پاسخگویان در کسب‌وکار ایجاد شده ۱۰/۳۵ سال بود. متوسط درآمد ماهیانه آن‌ها حدود ۸۵۰ هزار تومان بود.

جدول ۱- ویژگی‌های فردی مدیران کسب‌وکارهای خرد

متغیر	میانگین	میانه	نما	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
سن	۴۹/۹۵	۵۰	۵۰	۱۰/۸۱	۱۹	۷۸
سابقه کار در کسب‌وکار ایجاد شده	۱۰/۳۵	۱۰	۱۰	۹/۹۴	۰	۵۴
متوسط درآمد ماهیانه (ریال)	۸۴۹۵۸۴	۸۵۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰	۱۴۶۱۹۲	۶۰۰۰۰۰	۲۵۵۰۰۰۰

ویژگی‌های مرتبط با اعتبارات دریافت شده در کسب‌وکار خرد: بررسی معیارهای مرتبط با اعتبارات دریافت شده در کسب‌وکارهای خرد نشان می‌دهد که میانگین تسهیلات دریافت شده ۱۴۲۳۷۹۲۲ تومان بود. تعداد دفعات دریافت تسهیلات نشان می‌دهد که ۳۹ درصد پاسخگویان یک‌بار، ۳۶/۹ درصد آن‌ها دو بار و ۲۴/۲ درصد آن‌ها سه بار از اعتبارات استفاده نموده‌اند. بررسی مدت زمان تسهیلات دریافت شده نشان می‌دهد که به طور متوسط پاسخگویان ۱۲/۱۴ ماه را در انتظار دریافت وام بودند.

جدول ۲- ویژگی‌های مرتبط با اعتبارات در کسب‌وکارهای خرد

متغیر	میانگین	میانه	نما	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
میزان تسهیلات دریافت شده	۱۴۲۳۷۹۲۲	۱۵۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰	۳۳۸۱۹۳۲	۵۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰۰
تعداد دفعات دریافت وام	۱/۸۵	۲	۲	۰/۷۸۱	۱	۳
مدت زمان دریافت تسهیلات (ماه)	۱۲/۱۴	۱۲	۱۲	۵/۷۳	۴	۲۴

ویژگی‌های کسب‌وکارهای خرد اجرا شده توسط مددجویان: بررسی سال‌های اجرای کسب‌وکارهای خرد نشان داد که ۱۴ درصد طرح‌ها در سال ۱۳۹۰، ۱۸/۴ درصد در سال ۱۳۹۱، ۱۸/۷ درصد در سال ۱۳۹۲، ۲۳/۱ درصد در سال ۱۳۹۳ و ۲۵/۷ درصد در سال ۱۳۹۴ اجرا شده است. تعداد افراد شاغل به طور میانگین ۱/۸۲ نفر است. میانگین ظرفیت اشتغال ۲/۶۹ نفر است. میزان سرمایه‌گذاری در کسب‌وکار خرد به طور متوسط ۱۲۵۲۹۷۴۸ تومان بود. ۵۳/۲ درصد در این کلاس‌ها شرکت کرده و ۴۶/۸ درصد در آن حضور نداشته‌اند. میزان

۱۰۰ / سازه‌های مؤثر بر پایداری‌سازی کسب‌وکارهای خرد

سرمایه اولیه در کسب‌وکار خرد نشان به طور متوسط ۸۷۳۱۵۶۶ تومان بود. فاصله کسب‌وکار خرد تا بازار اصلی فروش محصول ۲۱/۵۶ کیلومتر بود.

جدول ۳- ویژگی‌های کسب‌وکارهای خرد

متغیر	میانگین	میانه	نما	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
تعداد افراد شاغل	۱/۸۲	۲	۲	۰/۹۲۵	۱	۴
ظرفیت اشتغال	۲/۶۹	۳	۲	۰/۹۹۱	۱	۵
میزان سرمایه‌گذاری	۱۲۵۲۹۷۴۸	۱۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰	۸۷۹۹۱۹۷	۵۶۰۰۰۰۰	۵۶۱۵۰۰۰۰
میزان سرمایه اولیه	۸۷۳۱۵۶۶	۸۳۰۰۰۰۰	۸۳۰۰۰۰۰	۵۵۷۴۸۹۷	۰	۳۵۰۰۰۰۰۰
فاصله تا بازار فروش	۲۱/۵۶	۲۵	۲۰	۳/۸۳	۳	۶۰

بسترها، راهبردها و مداخله‌گرها: در بررسی متغیرهای تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکارهای خرد ۱۴ مؤلفه مورد بررسی قرار گرفت. هر متغیر در قالب طیف لیکرت مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است. پس از تجمیع گویه‌ها اقدام به محاسبه میانگین رتبه‌ای و انحراف معیار و ضریب تغییرات گردید. نتایج به دست آمده نشان داد که مدیران کسب‌وکارهای خرد مهم‌ترین مؤلفه را مشوق‌های نگرشی می‌دانند و در اولویت‌های بعدی راهبردهای آموزشی، سرمایه‌های اجتماعی بین گروهی و مشوق‌های رفتاری قرار دارد. پیامدهای نهادی و زیربنایی کمترین تأثیرگذاری را از نظر مدیران دارند. نتایج در جدول (۴) آمده است.

جدول ۴- بسترها، راهبردها و مداخله‌گرها در کسب‌وکارهای خرد

متغیر	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات	رتبه
مشوق‌های رفتاری	۳/۳۱	۰/۵۹۰	۰/۱۷۸	۴
مشوق‌های نگرشی	۳/۶۵	۰/۳۳۸	۰/۰۹۲	۱
سازه‌های اجتماعی	۳/۴۴	۰/۶۲۵	۰/۱۸۲	۵
سازه‌های اقتصادی	۳/۲۷	۰/۶۷۳	۰/۲۰۶	۶
پتانسیل‌های محیطی	۳/۰۷	۰/۶۴۶	۰/۲۱۰	۷

۳	۰/۱۶۰	۰/۵۲۰	۳/۲۴	سرمایه اجتماعی بین گروهی
۲	۰/۱۲۵	۰/۴۰۹	۳/۲۸	راهبرد آموزشی
۸	۰/۲۱۴	۰/۶۹۹	۳/۲۷	راهبرد اعتبارات
۹	۰/۲۱۶	۰/۶۷۱	۳/۱۱	عوامل مداخله‌گر کلان
۱۰	۰/۲۴۹	۰/۸۲۲	۳/۳۰	عوامل مداخله‌گر خرد
۱۲	۰/۲۸۵	۰/۶۳۷	۲/۲۴	پیامدهای اجتماعی
۱۱	۰/۲۸۴	۰/۷۹۸	۲/۸۱	پیامدهای اقتصادی
۱۴	۰/۳۱۹	۰/۷۱۶	۲/۲۵	پیامدهای زیربنایی
۱۳	۰/۳۰۶	۰/۷۲۱	۲/۳۶	پیامدهای نهادی

پایداری کسب‌وکارهای خرد: در بررسی شاخص‌های پایداری کسب‌وکارهای خرد ۲۰ شاخص مورد توجه قرار گرفت. نتایج با استفاده از ضریب تغییرات اولویت‌بندی شد. نتایج نشان داد که مهم‌ترین شاخص پایداری در یک کسب‌وکار وجود درآمد کافی است و در اولویت‌های بعدی مشخص بودن منابع مالی موردنیاز در کسب‌وکارهای خرد و ماندگاری طولانی‌مدت کسب‌وکار خرد با توجه به شرایط است. کمترین اهمیت هم به شاخص‌های اشتغال‌زا بودن کسب‌وکار خرد و در دسترس بودن نیروی انسانی متخصص موردنیاز داده شده است. نتایج در جدول (۵) آمده است.

به‌منظور سنجش میزان پایداری کسب‌وکارهای خرد اجرا شده توسط مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره) شاخص‌های پایداری با هم جمع شد و کدبندی مجدد بروی آنها انجام شد. نتایج به دست آمده نشان داد که ۱۷/۱ درصد از کسب‌وکارهای خرد نسبتاً ناپایدار است و ۳۵/۱ درصد از کسب‌وکارها نسبتاً پایدار، ۳۰/۶ درصد کسب‌وکارها پایدار و ۱۷/۱ درصد کسب‌وکارها کاملاً پایدار ارزیابی شدند. نتایج در جدول (۶) آمده است.

۱۰۲ / سازه‌های مؤثر بر پایدارسازی کسب‌وکارهای خرد

جدول ۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس شاخص‌های پایداری کسب‌وکارهای خرد

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	گویه
۱	۰/۱۷۱	۰/۶۴۳	۳/۷۵	کسب‌وکار ایجاد شده دارای درآمد کافی است
۲	۰/۱۷۷	۰/۶۳۹	۳/۶۲	منابع مالی موردنیاز در کسب‌وکارهای خرد مشخص و تأمین شده است
۳	۰/۲۱۶	۰/۸۳۳	۳/۸۵	ماندگاری کسب‌وکار خرد با توجه به شرایط موجود زیاد است
۴	۰/۲۱۸	۰/۷۸۹	۳/۶۲	مواد اولیه موردنیاز در منطقه موجود است
۵	۰/۲۴۸	۰/۸۲۶	۳/۳۴	کسب‌وکار خرد ایجاد شده در منطقه دارای مزیت نسبی است
۶	۰/۲۶۹	۱/۰۷۸	۴/۰۱	کسب‌وکار پس از ایجاد هرساله از نظر کیفی و کمی توسعه داشته است
۷	۰/۲۷۰	۰/۸۸۴	۳/۲۷	نظارت کامل بر کسب‌وکار خرد هم از نظر محصول و هم از نظر محصول
۸	۰/۲۹۱	۱/۱۳۵	۳/۹۰	کسب‌وکار ایجاد شده با تخصص مجری همخوانی دارد
۹	۰/۳۰۵	۰/۹۵۲	۳/۱۲	کسب‌وکار با حداکثر ظرفیت به تولید محصول مشغول است
۱۰	۰/۳۲۲	۰/۹۷۳	۳/۰۳	قابلیت افزایش تولید و تنوع محصول در آینده وجود دارد
۱۱	۰/۳۴۳	۰/۹۶۹	۲/۸۳	تمایل مصرف مشتریان محلی و منطقه‌ای از محصول کسب‌وکارهای خرد
۱۲	۰/۳۴۷	۱/۱۷۰	۳/۳۷	مواد اولیه موردنیاز به راحتی قابل تهیه است
۱۳	۰/۳۴۷	۱/۰۱۷	۲/۹۳	کمتر بودن قیمت تمام شده محصول در کسب‌وکار خرد از محصولات مشابه
۱۴	۰/۳۵۰	۱/۰۶۲	۳/۰۳	محصول نهایی تولید شده دارای تنوع است
۱۵	۰/۳۷۹	۱/۲۷۱	۳/۳۶	محصول تولید شده با استانداردهای موجود همخوانی دارد
۱۶	۰/۳۸۸	۱/۳۷۱	۳/۵۴	کسب‌وکار با محیط زیست همخوانی دارد
۱۷	۰/۴۱۶	۱/۰۷۷	۲/۵۹	محصول نهایی تولید شده قابلیت صادرات را دارد
۱۸	۰/۴۲۹	۱/۱۳۸	۲/۶۵	تکنولوژی مناسب در کسب‌وکار خرد مورد استفاده قرار گرفته است
۱۹	۰/۴۵۱	۱/۱۶۳	۲/۵۸	نیروی انسانی متخصص موردنیاز در دسترس است
۲۰	۰/۴۷۵	۱/۲۵۶	۲/۶۴	کسب‌وکار خرد ایجاد شده اشتغال‌زا است

(۱=خیلی کم =۲ کم =۳ متوسط =۴ زیاد =۵ خیلی زیاد)

جدول ۶- سطح‌بندی میزان پایداری کسب‌وکارهای خرد اجرا شده توسط مددجویان

پایداری	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کاملاً ناپایدار	-	-	-
ناپایدار	۶۶	۱۷/۱	۱۷/۱
نسبتاً پایدار	۱۳۵	۳۵/۱	۵۲/۲

۸۲/۹	۳۰/۶	۱۱۸	پایدار
۱۰۰	۱۷/۱	۶۶	کاملاً پایدار
	۱۰۰	۳۸۵	کل

عوامل مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد: در پژوهش حاضر به منظور تدوین عوامل مؤثر بر پایداری در کسب‌وکارهای خرد ایجاد شده توسط کمیته امداد امام خمینی (ره)، ابتدا مؤلفه‌های مؤثر بر پایداری با مطالعه و بررسی نظرات متخصصان و نظریه‌های مختلف و با استناد به ادبیات نظری تعیین گردید. برای دستیابی به مدل نهایی تحقیق از رهیافت مدل معادلات ساختاری استفاده شده است که با استفاده از نرم‌افزار LISREL انجام گرفت. در این مرحله هدف برآورد مدل ساختاری یا آزمون معنی‌داری ضرایب مسیر فرض شده در مدل تحقیق و واریانس تشریح شده یا ضریب تبیینی است که به وسیله هر مسیر برآورد می‌گردد. در این قسمت اقدام به آزمون فرضیات اصلی در رابطه با اثر هر یک از متغیرهای مستقل مدل بر متغیرهای وابسته پرداخته شده است. بر اساس نتایج حاصل از جدول (۷) و نمودار (۲) که نشان دهنده آزمون نقشه مدل است، می‌توان نتیجه گرفت ساختار مدل مناسب است. نمودار (۳) ضرایب مسیر استاندارد شده را نشان می‌دهد. ضرایب مسیر استاندارد شده نشان دهنده قوت روابط بین متغیرهای مستقل و وابسته در مدل می‌باشند. در واقع در این بخش به منظور آزمون فرضیات تحقیق، از روش تحلیل مسیر در قالب مدل معادلات ساختاری، استفاده شده است. نمودار مسیر را می‌توان به عنوان وسیله‌ای برای نمایش این مطلب در نظر گرفت که کدام متغیرها موجب تغییراتی در متغیرهای دیگر می‌شود. با توجه به شاخص‌های برازندگی، می‌توان گفت که مدل ساختاری طراحی شده برای پایداری واحدهای کسب‌وکار خرد ایجاد شده توسط کمیته امداد امام خمینی (ره) که در ادامه آمده است، جهت برازش و بررسی روابط بین سازه‌ها معتبر و قابل قبول است.

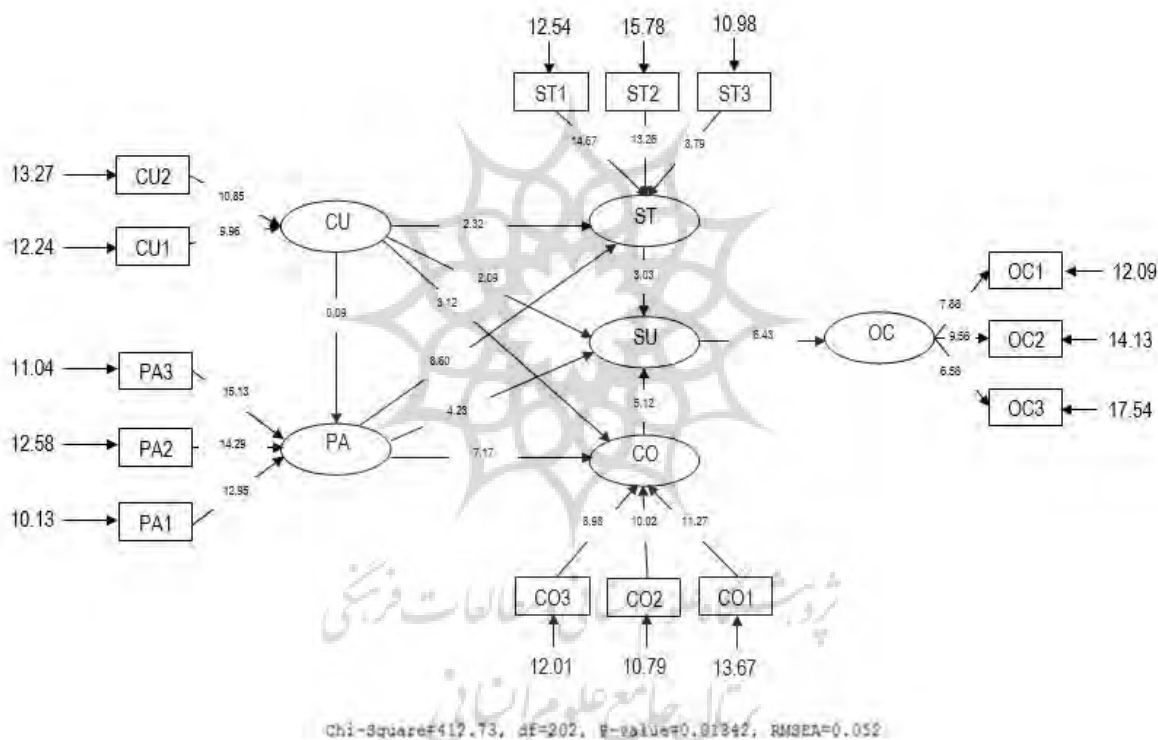
جدول ۷- شاخص‌های برازندگی مدل ساختاری پایداری واحدهای کسب‌وکار خرد

شاخص برازش	معیار پیشنهاد شده	مقدار گزارش شده
$\frac{x^2}{df}$	≤ 3	۲/۰۴
NFI	$0.90 \leq$	۰/۹۴
NNFI	$0.90 \leq$	۰/۹۵

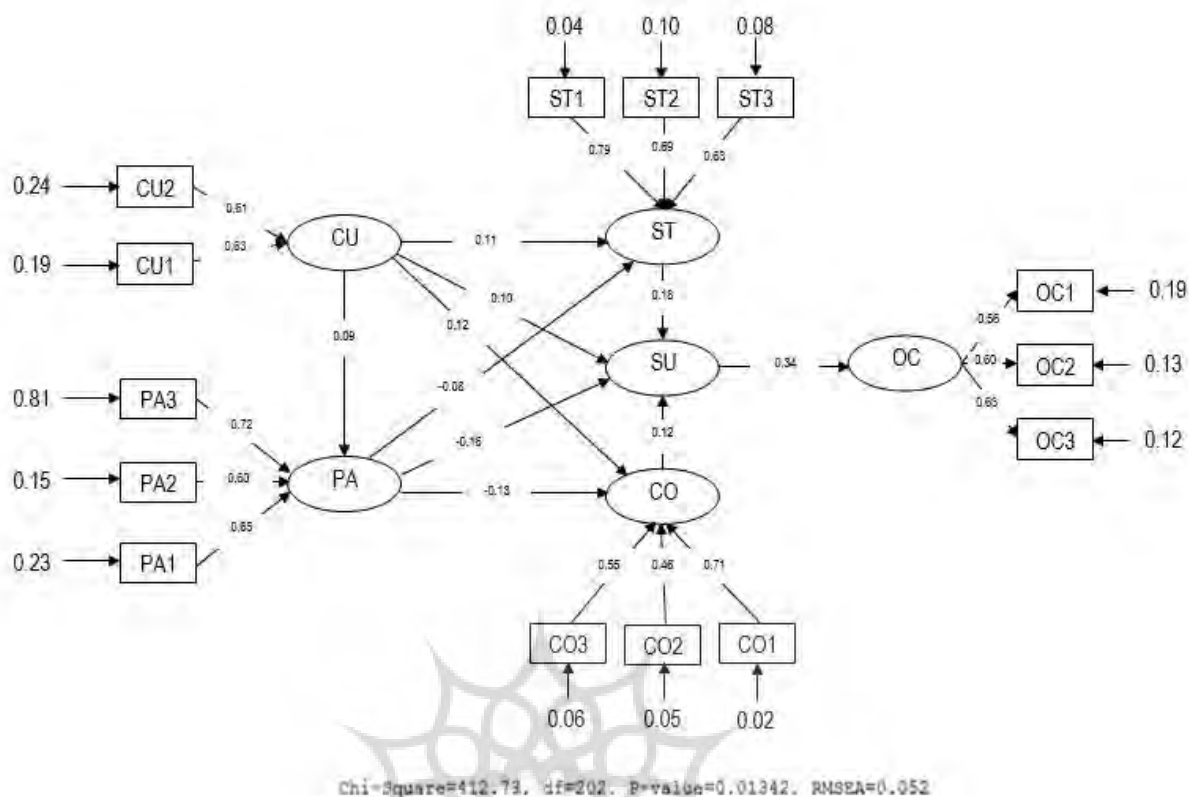
۱۰۴ / سازه‌های مؤثر بر پایداری کسب‌وکارهای خرد

۰/۹۸	۰/۹۰ ≤	CFI
۰/۹۶	۰/۹۰ ≤	GFI
۰/۹۲	۰/۹۰ ≤	IFI
۰/۰۳۸	≤ ۰/۰۵	RMR
۰/۰۵۲	≤ ۰/۱۰	RMSEA

پس می‌توان بر اساس مدل برازش یافته تحقیق گفت که سازه‌های مورد استفاده برای سنجش مدل پایداری واحدهای کسب‌وکار خرد با زیربنای عاملی آن تطابق قابل قبولی را نشان می‌دهند. مقادیر t و مدل ساختاری برازش یافته پایداری واحدهای کسب‌وکار خرد ایجاد شده توسط کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره) در نمودار (۲) و (۳) آمده است.

نمودار ۲- مقادیر t مدل پایداری واحدهای کسب‌وکار خرد ایجاد شده توسط کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره)

نمودار ۳: مدل ساختاری برازش یافته پایداری واحدهای کسب و کار خرد ایجاد شده توسط کمیته امداد امام خمینی (ره)

در واقع در این بخش به منظور آزمون فرضیات تحقیق، از روش تحلیل مسیر در قالب مدل معادلات ساختاری، استفاده شده است. نمودار مسیر را می توان به عنوان وسیله ای برای نمایش این مطلب در نظر گرفت که کدام متغیرها موجب تغییراتی در متغیرهای دیگر می شود. جدول (۸) نتایج حاصله از آزمون فرضیات در مورد روابط علی بین متغیرهای تحقیق را نشان می دهد.

جدول ۸- تحلیل مسیر اثرات سازه های تحقیق

اثر متغیر	بر متغیر	ضریب مسیر	t	خطای استاندارد	فرضیه
عوامل علی	پایداری	۰/۱۰	۲/۳۲**	۰/۱۲	تأیید
عوامل زمینه ای	پایداری	۰/۱۲	۲/۰۹**	۰/۱۱	تأیید

تأیید	۰/۱۸	۲/۴۴**	۰/۱۶	پایداری	عوامل مداخله‌گر
تأیید	۰/۰۹	۸/۶۹**	۰/۱۸	پایداری	راهبردهای پایداری
تأیید	۰/۰۴	۶/۶۷**	۰/۳۴	پیامدها	پایداری

علاوه بر آزمون فرضیات با استفاده از مدل معادلات ساختاری می‌توان اثرات مستقیم و غیرمستقیم و همچنین اثرات کل، هریک از متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته را نشان داد. چنانچه از نتایج جدول مشاهده می‌شود طراحی راهبردهای پایداری واحدهای کسب‌وکار خرد به طور مستقیم تحت تأثیر سه متغیر موجبات علی، عوامل مداخله‌گر و زمینه‌ای قرار دارد. جدول (۹) اثرات مستقیم، غیرمستقیم و مجموع اثرات متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته را نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل مسیر پایداری کسب‌وکارهای خرد می‌توان گفت که بیشترین تأثیر مستقیم بر پایداری کسب‌وکارهای خرد در کمیته امداد امام خمینی مربوط به راهبردهای اتخاذ شده است. از این رو توجه ویژه بروی راهبردهای آموزشی و اعتباری می‌تواند در پایداری کسب‌وکارهای خرد تأثیرگذار باشد. دومین متغیر تأثیرگذار بر پایداری عوامل مداخله‌گر است. این عوامل در سطح کلان و خرد بر پایداری تأثیرگذار است. عوامل زمینه‌ای و عوامل علی از متغیرهای دیگر تأثیرگذار بر پایداری است.

در بررسی اثرات غیرمستقیم عوامل علی بر راهبردهای پایداری، عوامل زمینه‌ای و عوامل مداخله‌گر تأثیرگذار است. همچنین عوامل مداخله‌گر بر عوامل زمینه‌ای و راهی ردها تأثیرگذار است و در نهایت عوامل زمینه‌ای بر راهبردها تأثیرگذار می‌باشد. به‌منظور دستیابی به این موضوع که مدل علی ارائه شده در دیاگرام تحلیل مسیر چه میزان از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کند، باید از ضریب تعیین (R^2) کمک گرفت. میزان R^2 به دست آمده برای کلیه متغیرها برابر ۰/۴۷ می‌باشد. یعنی حدود ۴۷ درصد از مجموع تغییرات متغیر وابسته توسط مدل تحلیل فوق تبیین می‌گردد. از طریق R^2 می‌توان ضریب خطا یا مقدار e را نیز محاسبه نمود. بنابراین می‌توان گفت که مدل علی به دست آمده ۵۳ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمی‌کند.

جدول ۹- تفکیک اثرات کل، مستقیم و غیرمستقیم مدل پایداری کسب و کارهای خرد

متغیر مستقل	متغیر وابسته	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	کل اثرات
شرایط علی		۰/۱۰	-	۰/۱۰
عوامل زمینه‌ای		۰/۱۲	-	۰/۱۲
عوامل مداخله‌گر	پایداری	-۰/۱۶	-	-۰/۱۶
راهبردهای پایداری		۰/۱۸	-	۰/۱۸
عوامل علی	راهبردها	-	۰/۱۱	۰/۱۱
عوامل علی	زمینه‌ای	-	۰/۱۲	۰/۱۲
عوامل علی	عوامل مداخله‌گر	-	۰/۰۹	۰/۰۹
عوامل مداخله‌گر	عوامل زمینه‌ای	-	-۰/۱۳	-۰/۱۳
عوامل مداخله‌گر	راهبردها	-	-۰/۰۸	-۰/۰۸
عوامل زمینه‌ای	راهی ردها	-	۰/۱۲	۰/۱۲
مجموع		۰/۲۴	۰/۲۳	۰/۴۷

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج به دست آمده در این تحقیق نشان داد که بیشترین تأثیر مستقیم بر پایداری کسب و کارهای خرد در کمیته امداد امام خمینی مربوط به راهبردهای اتخاذ شده است. نتایج تحقیق شریف‌زاده و همکاران (۱۳۸۹)، نشان داد که سازه‌های اقتصادی از اولویت‌های مطرح در پایداری کسب و کارهای خرد است. یداللهی فارسی و همکاران (۱۳۹۰) عوامل مداخله‌گر کلان، انصاری (۱۳۸۰) سازه‌های اقتصادی و محیطی، عزیزی و همکاران (۲۰۱۰) امکان‌سنجی اقتصادی و محیطی، صدری نیا و همکاران (۱۳۸۸) روش‌های مختلف تأمین مالی کسب و کارهای، مهرعلی زاده و سجادی (۱۳۸۸) وضعیت سرمایه بنگاه، فیض پور و همکاران (۱۳۸۸) سرمایه اولیه، یعقوبی و قاسمی (۱۳۸۸) عوامل مداخله‌گر کلان مانند تشریفات زائد و فساد اداری، قانون‌شکنی، رانت‌خواری و عدم مشارکت دادن کارآفرینان در فرایندهای اقتصادی را در ناپایداری مؤثر می‌دانند. نیکویی نائینی و همکاران (۱۳۸۸) به میزان سرمایه اولیه و سرمایه‌گذاری، خفایی (۱۳۸۸) بالا بودن کارمزد تسهیلات بانکی و فرایند طولانی و روش‌های اخذ آن از بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری، ناچیز بودن سرمایه شرکت و عدم

همکاری مساعد صندوق استان اشاره دارد. انصاری (۱۳۸۸) سه گروه از عوامل مشخصات مجری، مشخصات و عوامل مرتبط با ریسک سرمایه‌گذاری بانک را در پایداری طرح تأثیرگذار است. سلامی (۱۳۸۸) نسبت سرمایه‌گذاری مجری طرح به کل تسهیلات دریافتی، مدهوشی و تاری (۱۳۸۶) سرمایه اولیه بنگاه‌های تولیدی را بر بقا و پایداری کسب‌وکارها مؤثر می‌دانند که با یافته‌های این تحقیق همخوانی دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

با توجه به این که میزان سرمایه بر پایداری کسب‌وکارهای خرد تأثیرگذار است، بنابراین پیشنهاد می‌شود قبل از اعطای تسهیلات، تحقیقاتی در زمینه توان مالی مجریان و آنچه به‌عنوان آورده شخصی در طرح متعهد می‌شوند، انجام گیرد و چنانچه از توانایی مجریان در انجام سرمایه‌گذاری تعهد شده اطمینان حاصل شد به آن تسهیلات تعلق گیرد؛ که این امر می‌تواند به کاهش آثار سوء ناشی از ورشکستگی این واحدهای تولیدی مؤثر واقع شود. از سوی دیگر واحدهای دارای توان مالی کمتر با قبول وثیقه واحد تولیدی اعتبارات بلندمدت پرداخت گردد؛

با توجه تعداد افراد شاغل در موفقیت بنگاه، از این رو پیشنهاد می‌گردد با اعمال نظارت‌های بیشتر ظرفیت فعلی اشتغال به ظرفیت اسمی آن‌ها نزدیک گردد، بدین منظور پرداخت مرحله‌ای وام بانک با توجه به درصد پیشرفت کار و تعداد افراد اشتغال یافته صورت پذیرد؛

با توجه به اینکه سازه‌های اقتصادی مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر پایداری کسب‌وکارهای خرد است، پیشنهاد می‌گردد که افرادی که برای دریافت اعتبارات مراجعه می‌کنند یک مشاور اقتصادی و مالی نیز برای آن‌ها در نظر گرفته شود تا پیشنهادهای مؤثر به مجریان ارائه نماید؛

با توجه به تأثیر شرایط محیطی بر کسب‌وکارهای خرد پیشنهاد می‌گردد که سازمان لیستی از کسب‌وکارهای مناسب برای هر منطقه تهیه کنند به نحوی که شرایط محیطی یک محدود کننده برای کسب‌وکارهای خرد نباشد بلکه به عنوان یک نقطه قوت در نظر گرفته شود؛

اصلاح و تسهیل مقررات بانکی به منظور تسهیل فرایند پرداخت اعتبارات و تهیه سرمایه در گردش کسب و کارهای خرد، بدین منظور پیشنهاد توسعه صندوق‌های اعتبارات خرد در مناطق روستایی پیشنهاد می‌گردد؛

پیشنهاد می‌گردد پس از تشکیل صندوق اعتبارات خرد یک بخش اختصاص به یک بخش برای حمایت از کسب و کارهای خرد نوآور داده شود و به افراد کارآفرین و خلاق با مشارکت صندوق سرمایه مورد نیاز پرداخت شود؛ یعنی صندوق در سود و زیان کسب و کار خرد کارآفرین مشارکت نماید.

منابع

- احمدپورداریانی، م؛ و عزیزی، م. (۱۳۸۹). کارآفرینی. تهران: انتشارات محراب قلم.
- انصاری و. (۱۳۸۰). شناسایی و تعیین نقش عوامل مؤثر بر رکود طرح‌های کشاورزی در ایران. پایان‌نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد اقتصاد کشاورزی، دانشگاه تهران، دانشکده کشاورزی.
- خفایی، ب. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر عدم موفقیت شرکت‌های بخش کشاورزی شهرستان بوشهر و دشتستان، مجله تعاون، سال بیستم، شماره دوازدهم، ص ۱۸۳.
- شریف‌زاده، ا. رضوی، م. عربیون، ا. غلامرضایی، س. (۱۳۸۷). تسهیل کارآفرینی جمعی به عنوان رفتاری برای پیدایش و توسعه تعاونی‌های کارآفرین. ماهنامه تعاون، شماره ۱۹۶، صدری‌نیا، م. میراسدی، س؛ و روانی، م. (۱۳۸۸). روش‌های مختلف تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط در مراحل مختلف دوره عمر، فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد، سال نوزدهم، شماره سیزدهم، ص ۱۳.
- غفاری آشتیانی، پ؛ و پیرمحمدی، ف. (۱۳۸۷). نوآوری سازمانی در شرکت‌های کوچک و متوسط، ماهنامه تدبیر، ش ۱۹۹، صص ۲۸-۳۳.
- کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۹۲). گزارش‌های آماری سال ۱۳۹۲ معاونت اشتغال و خودکفایی
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۱). نتایج سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۰.
- Aidis, R. (2005), institutional barriers to small and medium sized enterprises operations in transition countries, small business economics 17:157

- Baden-Fuller, C., Haefiger, S. (2013). Business Models and Technological Innovation, *Long Range Planning*, 46 (6): 419-426.
- Bakan, I. and Yildiz, B. (2009). Innovation strategies and innovation problem in small and medium- sized enterprises: an empirical study, *international studies in entrepreneurship* 21(2001): 6
- Cassia, L. and Colombelli, A. (2009). Growth factors in small and medium-sized enterprises: The case of an Italian region, department of economics and technology management university of bergamo, Italy, 2009
- Chorev, N., Anderson, F. (2006). The Economics of Small Business Finance: The Roles of Private Equity and Debt Markets in the Financial Growth Cycle,” *Journal of Banking and Finance*, Vol. 22, Issue 6-8. 613-673.
- Deakins, K., and Freel, D. (2003) Nordic entrepreneurship research. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 32 (2), 313-338.
- Dearman, H. (2012). Factors Influencing Managers Decisions to prepare a Business plan. Available at SSRN 2/33/00
- Garavan, T. N., Costine, P. and Heraty, N. (1995). The emergence of strategic human resource development. *Journal of European Industrial Training*, 19(10), 4-10.
- Johnson, M.W., Christensen, C.M, Kagerman, H. (2008). Reinventing your Business Model. *Harvard Business review*, 86 (12): 57-68.
- Klaas, B.S, klimchak, M., Semadeni, M. (2010). The adoption of human capital services by for small and medium- sized enterprises: a diffusion of innovation perspective. *journal of business venturing* 25(2010):349
- Moore, S.B, Manring, S.L. (2008). Strategy development in small and medium-sized enterprises for sustainability and increased value creation
- Rogoff, H., Lee, Zh, and Suh, N. (2004). Universal Banking and the Future of Small Business Lending,” in A. Saunders and I. Walters, eds., *Financial System Design: The Case for Universal Banking*. Burr Ridge, Ill. Irwin.
- UNIDO (2002), UNIDO Business Partnerships for Industrial Development. Available at: https://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub_free/Partnership_guide.pdf
- Zheng, Y and Fengyun, Y. (2011). The necessity and counter measures concerning china small and medium- sized enterprises technology innovation, *energy production* 5(2011):933.